

de Arapça eser telif eden çok sayıda âlim ve şair yetişmiştir. el-Hâc Ömer el-Fûtî, Abdülkâdir Kane, Maba Diakhou adıyla tanınan Muhammed Ba, Mamadou Lamine Dramé, el-Hâc Abdülâye Niasse, Şeyh Mâlik Siy gibi âlimler Fransız işgali yıllarında bir taraftan direniş hareketlerinin başını çekerken diğer taraftan dinî ilimler, tarih ve diğer konularda çok sayıda eser telif etmişlerdir. Şeyh Mûsâ Kamara *Zuhûrû'l-besâtîn fî târîhi's-sevâdin* adlı eseriyle XX. yüzyıl öncesi Senegal tarihine önemli katkıda bulunmuştur.

Fransızlar, Senegal'de kendilerine sâdik müslüman din görevlileri yetiştirmek için 1906'da St. Louis'de bir medrese açtılar. Ayrıca 1936'da Siyah Afrika tarihiyle ilgili araştırmalar yaptırmak üzere Institut Fondamental d'Afrique Noire'ı kurdular. Özellikle Vincent Monteil, Batı Afrika yazmalarından toplayabildikleriyle burada önemli bir koleksiyon oluşturdu. Günümüzde bu enstitü ülkenin en büyük yüksek eğitim kurumu olan Şeyh Anta Diop Üniversitesi'ne bağlı on altı araştırma merkezinden biri olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ülkeleri Fransız Batı Afrikası'nın merkezi olması dolayısıyla Senegalliler, Batı eğitimi alma konusunda komşularına öncülük ettiler. Bununla birlikte Senegal'de Fransızca yazılı ve basılı ilk çağdaş edebiyat Fransız sömürge politikasına bir tepki olarak doğdu. Hareketin önderi, Senegal Cumhuriyeti'nin ilk devlet başkanı seçilen Léopold Sédar Senghor 1947'de arkadaşlarıyla birlikte *Présence africaine*'i yayımlamaya başladı. Onun *Anthologie de la nouvelle poésie nègre et malgache* (1948) adını taşıyan şiir antolojisi zenci bilinçlenme akımının oluşumunda önemli rol oynamıştır. Modern dönemde Batı Afrika'nın önde gelen şairleri arasında sayılan Senghor'un *Chants d'ombre* (Paris 1945), *Nocturnes* (Paris 1961) ve *Le parole chez Paul Claudel et chez négro-africains* (Paris 1973) gibi şiir kitapları da bulunmaktadır. 2000 yılından itibaren devlet başkanı olan Abdülâye Wade ise ülkenin önde gelen iktisatçılarından; *Economie de l'ouest africain* (Paris 1964) ve *La doctrine économique du Mouridisme* (Paris 1970) gibi eserleri vardır. *Nations nègres et cultures* (Paris 1954), *l'Afrique noire précoloniale* (Paris 1960) ve *L'antiquité africaine par l'image* (Paris 1976) gibi eserlerin yazarı Cheikh Anta Diop ve Senegal'in İslâm tarihindeki yeri ve Volof diliyle ilgili çalışmalarıyla Amar Samb önemli Afrika tarihçileri arasında yer alır. 1960'larda gelişen

felsefî roman anlayışının başarılı örneklerinden sayılan *L'aventure ambiguë* (Paris 1961) isimli romanın yazarı Şeyh Hamidü Kane, Afrika roman geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Bu romanın Türkçe'ye *Hayat Çıkmazı* (trc. İsmet Topaloğlu, İstanbul 1976) ve *Mahrem Macera* (trc. Adnan Tekşen, İstanbul 1982; trc. Saim Akmeahmet, İstanbul 2000) adıyla üç ayrı tercümesi yapılmıştır. Onun *Les gardiens du temple* (Paris 1997) adını taşıyan romanı da meşhurdur.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman b. Abdullah es-Sa'dî, *Târîhu's-Sûdân* (nşr. ve trc. O. Houdas), Paris 1964, s. 274; Cheikh Tidiane Sy, *La confrérie sénégalaise des mourides*, Paris 1969; V. Monteil, *l'Islam noir*, Paris 1980, tür.yer.; a.mlf., "Lat Dior, Dame du Kayor (1842-1886) et l'islamisation des Wolofs", *Archives de sociologie des religions*, sy. 16, Dakar 1963, s. 77-104; M. Diop, *Histoire des classes sociales dans l'Afrique de l'ouest: le Sénégal*, Paris 1985, s. 176-179; M. Magassouba, *l'Islam au Sénégal: Demain les mollahs*, Paris 1985, tür.yer.; P. Decraene, *le Sénégal*, Paris 1985, s. 41, 99-106; Abdülkâdir Muhammed Seylâ, *el-Müslimün fî's-Senegal*, Devha 1406; Ahmed b. Halife es-Sanhâcî, "Urûbetü's-Senegal ve İslâmüh", *Muhâdarâtü'l-mevsimî's-sekâfiyyü'l-evvel* (haz. M. Abdüsselâm el-Cefâirî), Trablus 1989, s. 365-387; D. C. O'Brien, "Amadou Bamba: le saint fondateur des mourides du Sénégal", *Les africains* (ed. Ch. A. Julien v.dğr.), Paris 1990, II, 45-71; a.mlf., "Towards an 'Islamic Policy' in West Africa, 1854-1914", *JAfr.H.*, VIII/2 (1967), s. 303-316; Mes'ûd el-Havend, *el-Mevsû'atü't-târîhiyye-tü'l-coğrafiyye*, Beyrut 1997, IX, 179-210; Hadım Muhammed Saïd İmbâkî, *et-Taşavvuf ve'l-şurukü's-şûfiyye fî's-Senegal*, Rabat 2002, s. 33-45, 54-72, 103; J. D. Kesby, "Islam in Senegal", *IQ*, VII/1-2 (1963), s. 40-50; Amar Samb, "l'Islam et l'histoire du Sénégal", *Bulletin de l'institut fondamental d'Afrique noire*, XXXIII/3, Dakar 1971, s. 482-496; L. G. Colvin, "Islam and the State of Kajoor: A Case of Successful Resistance to Jihad", *JAfr.H.*, XV/4 (1974), s. 587-606; Moustapha Ndiaye, "Rapports entre qâdirîtes et tjânîtes au Fouta Toro aux XIXe et XXe siècles à travers Al-Haqq el-mubîn de Cheikh Moussa Kamara", *Bulletin de l'institut fondamental d'Afrique noire*, XLI/1, Dakar 1979, s. 190-207; Ahmed Elyas Hussein, "The Spread of Islam in the Niger and Senegal Valleys before the Rise of Almoravides", *Intellectual Discourse*, IX/2, Selangor 2001, s. 165-181; M. Delafosse, "Senegal", *IA*, X, 494-495; J.-L. Triaud, "Senegal", *EI²* (Ing.), IX, 137-143.

AHMET KAVAS

SENET (السند)

Sözlükte "dayanılacak yer, kendisinden destek alınan şey, delil" gibi anlamlara gelen **sened** kelimesi (eski hukuk dilinde çoğulu senedât) terim olarak hukukî bir iş-

lemi veya olayı belgelemek için yazılmış, taraflarca yahut kendi aleyhine delil oluşturan kimse tarafından imzalanmış ve bazı türlerinde resmî bir makamın onayı bulunan yazı ifade eder. Osmanlı döneminde mahkemelerce verilen şer'î hükmün kaydedildiği belge ile (bk. İ'LÂM) kadılar tarafından ele alınmış her türlü kazaî vak'anın kayda geçirildiği muayyen bölümlerden oluşan hukukî vesikalar (bk. HÜCCET) "senedât-ı şer'iyye" diye de anılırdı. Fıkıh literatüründe senedin karşılığı olarak "kitab", "sak" ve "zîkrü hak" gibi kelimeler kullanılmıştır (bk. SAK). *Mecelle*'de "borç / alacak belgesi" (md. 1589, 1593) ve "gayri menkul mülkiyet vesikası" (md. 1592, 1623, 1692) anlamında senetten söz edilmiş, resmî ve resmî olmayan borç / alacak (deyn) senedinin ispat değeri ele alınmıştır (md. 1609-1611). Türk medenî yargılama hukukunda resmî bir makamın veya görevlinin katılmadığı, özel olarak düzenlenen, altında tarafların veya yalnızca kendi aleyhine delil olan kimsenin imzası bulunan senetlere âdi senet, noter senetleri gibi resmî makam veya görevlinin usulüne göre düzenlediği yahut onayladığı senetlere resmî senet denir. Konusu belirli miktarı aşan davaların senetle ispat zorunluluğu olup resmî senet âdi senetten daha güçlü bir delildir. Fıkıh eserlerinde yargılama usul hukukunun önemli bir konusunu oluşturan ispat vasıtaları ele alınırken bunların belirli sayı ile sınırlandırılması ve her bir delilin ispat değeriyle ilgili geniş tartışmalara yer verilmiştir. Ancak klasik doktrinde ağırlıklı olarak şahitlik, ikrar ve yemin üzerinde durulmuş, zamanla yargı teşkilâtının gelişmesi ve yazının daha yaygın hale gelmesiyle tarafların sözleşme ve borç-alacak ilişkisiyle ilgili beyanlarını, mahkeme kayıtları ve kararlarını içeren yazılı belgeler de önemli ispat vasıtaları arasında yerini almıştır (bk. İSBAT).

Öte yandan günümüz hukuk dilinde senet kelimesi bazı tamlamalar içinde belirli bir maddî değeri veya ortaklık payını temsil eden kıymetli evrak için de kullanılmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'na göre özel şekil ve hükümlere tâbi olup tedavül kabiliyetini haiz ve ihtiva ettiği meblağın belirli vadesi sonunda alacaklıya veya ibrazında hamiline kayıtsız şartsız ödenmesini gerektiren ve borçlunun imzasını taşıyan poliçe, çek ve bono (emre muharrer senet) gibi belgeler ticarî senet, kambiyo senetleri ya da para senetleri şeklinde adlandırılır. Ortaklık sermayesinin belirli bir parçasını değerlendiren belgelerle anonim yahut komandit ortaklıklarda or-

taklık sermayesinin birbirine eşit bölümlere ayrılmış parçasından her birinin karşılığı olmak üzere yasada gösterilen özelliklere uygun biçimde düzenlenmiş değerli belgelere hisse / pay senedi denilir. Makbuz senedi, nakliye senedi, varant ve konsimento gibi eşya üzerindeki çeşitli hakları temsil eden senetler emtia senetleri diye anılır. Para, hisse ve emtia senetleri gibi kendilerinde mündemiç hakkın sene- de bağlı olduğu, ondan ayrı olarak ileri sürülemediği ve başkasına da devredilemediği senetlere kıymetli evrak denilmektedir (Yılmaz, s. 26, 468, 692). Bu tür kıymetli evrakın alınıp satıldığı menkul kıymetler borsası günümüzde ekonomik faaliyetlerin cereyan ettiği en önemli zeminlerden biridir.

Türk ticaret hukukunda menkul kıymetler, belgede yer alan hakkın niteliğine göre alacak senetleri ve ortaklık senetleri şeklinde iki ana gruba ayrılabilir. Bir para borcunu ve alacağını temsil eden tahviller, kâr ve zarar ortaklığı belgeleri, finansman bonoları ve gelir ortaklığı senetleri mahiyeti itibarıyla para ve alacak senetleridir. Buna karşılık malî hakların yanı sıra yönetime katılma gibi hakları da sağlayan ve gerçek bir ortaklık ilişkisi kuran hisse senedi, ortaklık senetleri grubunun tipik örneğidir. Hisse senetleri nama yazılı veya hamiline yazılı şeklinde ikiye ayrıldığı gibi âdi ve imtiyazlı hisse senetleri şeklinde de ayrılabilir. Öte yandan menkul kıymetlerin, sağladığı gelirin özelliğine göre sabit gelirli ve değişken gelirli senetler şeklinde ikiye ayrılması mümkündür. Tahviller sabit gelirli; hisse senetleri, kâr ve zarar ortaklığı belgeleri, gelir ortaklığı senetleri ise değişken gelirli senetlerdir. Ayrıca günümüzde faizsiz bankacılık esasına göre kurulan finans kurumları ürettikleri alternatif yatırım araçlarını belgeleyen bazı kıymetli evrak türleri için senet kavramını kullanmaktadır.

Günümüz fıkıh âlimlerince, ister devlet ister özel kişi ve şirketler tarafından çıkarılmış olsun, tahvil ve hazine bonusu gibi faizli borç senedi mahiyetindeki kıymetli evrakın alım satımı faizle borç alıp verme niteliğinde olduğundan câiz görülmemekte, dövizde endeksli tahviller ve borç senetleri de bu kapsamda mütalaa edilmektedir. Şirketlere ortaklığı temsil eden hisse senetlerinin ve şirketlerin hem kârına hem zararına ortaklığı ifade eden kâr-zarar ortaklığı belgelerinin ihracı ve alım satımı konusunda ise çoğunluk cevaz yönünde görüş belirtmektedir. Bu âlimlerin dayandıkları gerekçeler şöylece özetlenebilir: His-

se senedi kâr ve zararı ile birlikte şirketin mal varlığına ortaklığı temsil eder; hisse senedinin sağlayacağı hakları ve bu hakların kullanım şeklini ise kanun ve anlaşmalar belirler. Hisse senedine dayalı şirket türü klasik fıkıh doktrininde "mudârebe" adı altında muhab kılınmış olup mudârebede de kâr ve zarara ortak olma esası vardır. Gerekli şer'î şartları taşıyan bir şirkete bu şekilde hisse senedi alarak ortak olmanın cevazında şüphe yoktur. Anonim şirket Batı menşeli olsa da dinin temel ilke ve kurallarından biriyle çatışmadığı sürece ihtiyaç ve kalkınma sonucu ortaya çıkan ve kamu yararına yönelik olan bu nevi gelişmelerden yararlanılmasında dinî bir sakıncanın bulunmadığı açıktır. Çoğunluğu oluşturan âlimler hisse senedi alım satımını kural olarak câiz ve bu yolla elde edilecek kazancı helâl saymakla birlikte şirketin dinen câiz olmayan alanda faaliyet göstermemesi gerektiği kaydına önemle işaret etmekte, anonim şirketlerin işleyişindeki bazı aksaklıklara ve haksızlıklara dikkat çekmekte, itibarî kıymetinden daha düşük bedelle hisse senedi ihracına, imtiyazlı hisse senetlerine, belli mağduriyetlere sebep olmaları açısından itiraz etmektedir. Ancak bazı yazarlar, anonim şirketin ve hisse senedinin tabiatının gereği olmayan bu olumsuz gelişmelerin ve sermaye piyasasını şâibe altında bırakan spekülâtif hareketlerin anonim şirketin ve hisse senedinin cevazını doğrudan etkilemeyeceğini savunur. Hisse senetlerinin ve kâr-zarar ortaklığı belgelerinin ihracı ve alım satımı konusunda olumsuz görüş açıklayanların gerekçeleri ise şöylece özetlenebilir: Batı'dan alınan çağdaş şirketler, özellikle sermaye şirketleri ve bunların çıkardığı hisse senetleri Batı'nın kapitalist ve sömürgeci bakış açısını ve değerlerini yansıtmakta, fıkıhın şirketlerle ilgili yerleşik form ve kurallarına uymamakta, hisse senedinin piyasa değeri birçok faktöre bağlı olarak değişmekte ve şirket varlığından ayrılarak müstakil bir kıymet kazanmakta, şirketlerin mal varlığında helâl ve haram, faiz ve gayri meşrû kazanç iç içe bulunmamaktadır.

İslâm Konferansı Teşkilâtı'na bağlı İslâm Fıkıh Akademisi'nin girişimiyle 1988 yılında Rabat'ta toplanan Borsa Semineri'nin sonucu bildirisinde ve adı geçen akademinin 1992'de Cidde'de yapılan VII. Dönem Toplantısı'nda hisse senetlerinin kâr ve zarara iştirak etmesi sebebiyle kural olarak helâl olduğu, fakat şer'î hükmünün bunu çıkaran şirketin ticarî işlem ve amaçlarının meşrû oluşuyla yakından ilgili bulun-

duğu belirtilmiştir. Şirketin faiz, içki imali ve ticareti, karaborsacılık, hile, yalan ve aldatma gibi dinen haram vasıtalarla kazanç sağlaması halinde hisse senetlerini alıp satmanın ve bundan gelir elde etmenin haram ve mâsiyete iştirak etmek olduğundan câiz olmayacağı bildirilmiş, esasen faaliyet alanı haram işlemler yapma, dinen yasak hizmet ve mal üretiminde bulunma olmamakla beraber bazı haram işlemlere taraf olması sebebiyle şirketin kârına haram kazanç karışmış olması hallerinde ise pay sahiplerinin bu miktarı yaklaşık olarak hesaplayıp kendisinin hayır ve hasenat niyetiyle olmaksızın ve toplum hakkı olduğu inancı ile hayır yolunda harcaması tavsiye edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Takiyyüddin en-Nebhânî, *en-Nizâmü'l-İktisâdî fi'l-İslâm*, Bağdad 1372/1953, s. 133-144; Ali el-Haffî, *eş-Şerikât fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, [baskı yeri ve tarihi yok], s. 96-97; Mahmûd Şeltût, *el-Fetâvâ*, Beyrut 1403/1983, s. 355; Abdülazîz İzzet el-Hayyât, *eş-Şerikât fi's-ser'ati'l-İslâmiyye ve'l-kânûnî'l-vaz'î*, Beyrut 1408/1987, II, 213-224; Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Ankara 1996, s. 26, 468, 692, 718; M. Sabrî Hârûn, *Ahikâmü'l-esvâkı'l-mâliyye : el-Eshûm ve's-senedât*, Amman 1419/1999, s. 323-328; Lütfü Başöz – Ramazan Çakmakçı, *Hukuk Üsûlû Muhakemeleri Kanunu*, İstanbul 2003, s. 95; Ömer Mustafa Cebr İsmâîl, *Senedâtü'l-mukârâza ve ahikâmühâ fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Amman 1426/2006, s. 231-236; Mohamed A. Elgari Bin Eid, "Towards an Islamic Stock Market", *Journal of Objective Studies*, III/2, Ali-garh 1991, s. 26-34; *Mecelletü Mecma'i'l-fıkhi'l-İslâmî*, IV/3, Mekke 1408/1988, s. 1809-1998; a.e., IX/2, Cidde 1417/1996, s. 5-175; a.e., XI/1 (1419/1998), s. 53-430; C. E. Bosworth, "Sanad", *El' Suppl.* (Ing.), s. 703; Ali Bardakoğlu, "Hisse Senedi", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, II, 804-807.

MEHMET BOYNUKALIN

SENETÜ'L-HÜZN

(سنة الحزن)

Hz. Hatice ile

Ebû Tâlib'in vefat ettiği

nübüvvetin onuncu yılına verilen isim.

Nübüvvetin onuncu yılında Kureysîliler'in boykotu kaldırmasından yaklaşık dokuz ay sonra önce Ebû Tâlib, ardından Hz. Hatice üç gün ara ile vefat etti (10 Ramazan / 19 Nisan 620). Kendisine en büyük desteği veren bu iki yakınının ölümü Hz. Peygamber'i son derece üzdü. Kendisine inanan ilk kişi olan Hz. Hatice, İslâmiyet'i tebliğ ederken karşılaştığı bütün sıkıntıları onunla paylaşmış, en zor zamanlarında onu teselli ederek destek vermişti. Amcası Ebû